

UNIWERSYTET
MIKOŁAJA KOPERNIKA
W TORUNIU
Wydział Humanistyczny

Dr hab. Paweł Tański, prof. UMK
Katedra Historii Literatury Polskiej
i Tradycji Kulturowej
Instytut Literaturoznawstwa
Wydział Humanistyczny
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Toruń, dn. 21. 07. 2023 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej

Karolina Czajkowska: *Tekściarz czy poeta piosenki? Ewolucja twórczości Grzegorza Ciechowskiego na podstawie tekstów piosenek z lat 80. XX*. Praca doktorska napisana pod kierunkiem dra hab. Marka Kurkiewicza, prof. UKW, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2023, ss. 196.

Karolina Czajkowska jako temat rozprawy doktorskiej zaproponowała rozpoznanie, prześledzenie, zanalizowanie fenomenu sposobów wykorzystywania gatunku piosenki w twórczości Grzegorza Ciechowskiego w latach 1980–1990. Pomysł to oryginalny i zadanie niezwykle potrzebne, bez wątpienia warto było o tym zjawisku kultury napisać. Doktorantka ukazuje, jak songi – jako komunikaty – świetnie budują „pejzaż semiotyczny” dzięki splotom trzech oczywistych kodów: muzycznego, słownego i wykonawczego, performatywnego (por. np. s. 4, 9, 11–13, 18, 22, 25, 28, 32, 33, 37, 79, 84, 139–141, 183).

Pani Karolina Czajkowska znalazła przede wszystkim dwa klucze do interpretacji interesującego ją problemu – czyni to bowiem za pomocą kategorii ewolucji oraz pojęć z zakresu krytyki tematycznej w badaniach teoretycznoliterackich. I od razu muszę zgłosić dwa zastrzeżenia: zastąpiłbym leksem ‘ewolucja’ innym wyrazem, ponieważ to słowo kryje w

sobie wartościowanie. Zgodnie z nim to seria procesów zmian pisarskich w tekstach piosenek autora *Obcego astronoma*, w wyniku których zjawiska stylistyczne przekształcają się, zwiększając stopniowo swą złożoność, stopień wewnętrznej integracji, funkcjonalność i efektywność, co w konsekwencji prowadzi do coraz wyższego poziomu językowego zaawansowania i wzrostu zdolności pisarskich. Tymczasem, moim zdaniem, to właśnie te pierwsze cztery płyty – dwie zespołu Republika, a potem solowej odsłony, pochodzącego z Tczewa, muzyka i wokalisty, pod pseudonimem Obywatel G. C. – o których pisze bydgoska adeptka badań literackich, są świadectwem świetnego pióra Ciechowskiego.

Po drugie zaś, o czym więcej za chwilę, zrezygnowałbym z – również aksjonormatywnego – określenia „poeta piosenki”. A zatem, jak mi się wydaje, brzmienie tytułu dysertacji mogłoby przyjąć na przykład taką oto postać: *Problemy poetyki tekstów piosenek Grzegorza Ciechowskiego z lat 80. XX wieku*. W ten sposób zostałby wskazany w sygnaturze rozprawy problem badawczy oraz jego zakres czasowy. Oczywiście, trzeba by nadal prowadzić namysł nad p r ó b a m i p o e t y c k i m i autora *Nowych sytuacji*, wykorzystywaniu tych utworów jako tekstów songów, ale nacisk zostałby położony na warstwę językową przekazów słowno-muzycznych, jak by powiedziała Anna Barańczak. Bowiem to właśnie „słowo w piosence” jest tutaj najważniejszym problemem badawczym.

Wydaje mi się zatem, że niepotrzebnie autorka studium korzysta z tego metaforycznego pojęcia ‘poeta piosenki’ i wikła się w spory aksjologiczne – co to znaczy być ‘tekściarzem’, jakie są różnice między wierszem a tekstem songu i tak dalej. Wystarczyłoby podczas omawiania stanu badań wskazać, że były i są takie dyskusje, od artykułów Edwarda Balcerzana, po znakomite, pionierskie na polskim gruncie, prace Krzysztofa Gajdy oraz klasyczne książki Simona Fritha, do rozpraw Izoldy Kiec, Rafała Szczerbakiewicza, Patryka Mamczura i Konrada Sierzputowskiego, Małgorzaty Gamrat oraz kręgu francuskiej *La Cantologie* i angielskiego The International Association for Word and Music Studies (WMA), warto by było również sięgnąć po kategorię ‘songwriter’ i studia na ten temat.

W każdym razie – bez wątpienia, Doktorantka wybrała ważny problem refleksji, zgodny z koncepcją zbliżenia różnych dyscyplin humanistycznych, użytecznych w podjętych przez nią zagadnieniach. Problematyka poetyki tekstu przekazu słowno-muzycznego

rozpatrywana w perspektywie piosenkowych strategii performatywnych stanowi inspirującą przestrzeń badań w obrębie studiów nad muzyką popularną. Ten właśnie obszar tematyczny uczyniła adeptka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego przedmiotem szczególnej uwagi w swojej tezie doktorskiej.

Przedstawiona do recenzji rozprawa zachęca czytelnika do lektury nie tylko tematyką, ale również swoimi rozmiarami, liczy bowiem 196 stron. Tekst jest podzielony na odpowiednie części, w tym *Wstęp*, pięć rozdziałów głównych, zawierających podrozdziały oraz *Zakończenie*, całość dopełnia skromna, siedmiostronicowa bibliografia (s. 190–196). Dysertacja zawiera wszystkie oczekiwane komponenty tego typu pracy naukowej.

We wstępnej partii rozprawy doktorantka umiejętnie przedstawia swoje cele i uzasadnia koncepcję dysertacji. Dwa pierwsze rozdziały poświęcone zostały ustaleniom genologicznym, metodologicznym i zakresów pojęciowych. W trzecim rozdziale zaprezentowano analizę wczesnych piosenek Ciechowskiego i Republiki. Rozdział czwarty dotyczy przekazów słowno-muzycznych w solowej twórczości autora *Nie pytaj o Polskę*. W piątym rozdziale dokonano porównań wierszy toruńskiego wokalisty i jego tekstów songów.

Taka koncepcja pracy wydaje się logicznie uzasadniona i nie budzi zastrzeżeń. Partie interpretacyjne poprowadzone są w sposób przekonujący, zaletę dysertacji stanowią tabele, które pełnią funkcję podsumowań odpowiednich fragmentów tezy doktorskiej (s. 118–120, 138–139, 156–157, 167–168).

Do interesujących egzegez chciałbym zaproponować jedną, ale, jak mi się wydaje, istotną. Otóż chodzi o interpretację piosenki *Śmierć w bikini* (s. 102 i następne) – może warto by było uznać (obok innych odczytań), że bohaterką tego tekstu jest właśnie tytułowa personifikacja, czyli śmierć przedstawiona jako młoda, atrakcyjna kobieta? I wcale nie dlatego, że na taki trop myślowy kieruje nas sam autor, mówiąc: „Obok tego pojawia się element d a n c e m a c a b r e w pełnym słońcu na plaży” (s. 104, wyróżnienie moje – P. T.). Nie znałem tego zdania, już dawno w ten sposób słuchałem tego utworu.

Ów taniec śmierci, przejawiający się w powabnym chodzie obserwowanej przez bohatera tego tekstu pięknej kobiety, w zakończeniu songu przynosi niepokojący sygnał w słowach: „chcę wiedzieć jak są z i m n e gwiazdy” (wyróżnienie P. T.). Do takiej lektury mogą

też przekonać frazy: „na piasku nie zostawiasz śladów”, „tak boję się / że bez bikini gdzieś przepadniesz” – jako metafora n i e s a m o w i t e g o, w rozumieniu Freuda. Pamiętamy również doskonale konteksty malarstwa, choćby Jacka Malczewskiego... Podmiot piosenkowy wyznaje: „rozbierasz mnie leciutko pani / umieram prawie rozebrany” – w seksualnym akcie powabna kobieta-śmierć odbiera życie młodemu mężczyźnie... Przy okazji można także wskazać, że skoro w pracy piszemy o cielesności, warto by było skorzystać z kontekstu somatoestetyki.

Zdziwiło mnie to, że p. mgr Karolina Czajkowska nie korzysta w swojej rozprawie z książki *Grzegorz Ciechowski – oblicza autorskości* (Instytut Kultury Popularnej, Poznań 2021, ta rzecz ukazała się dokładnie w dzień przypadający na urodziny autora *Białej flagi*, czyli 29 sierpnia) Sylwii Gawłowskiej, przywołuje jedynie jej doktorat, obroniony 9 października 2018 roku na Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach (s. 58). A przecież to pierwsza w Polsce tego rodzaju praca o twórczości autora *Nieustannego tanga!* Bydgoska uczona nie odnotowuje również tego studium w bibliografii (s. 191).

Warto by było także skorzystać z niezwykle instruktywnej recenzji tezy doktorskiej Sylwii Gawłowskiej pióra prof. Izoldy Kiec (<https://whum.ujk.edu.pl/wp-content/uploads/2018/09/Kiec-Gaw%C5%82owska-b.pdf>, dostęp: 21.07.2023 r.) – tym bardziej, że p. Czajkowska przytacza recenzję tej rozprawy, którą napisał Paweł Tański (s. 58; pozycja 23 w dziale *Źródła internetowe*, w bibliografii, s. 196).

W bibliografii również nie odnotowano tomu *Obcy astronom* Grzegorza Ciechowskiego, w opracowaniu i z postowiem Rafała Skoniecznego (Stronie Śląskie 2018), a przecież doktorantka korzysta z tej książki, przywołując ją ponad trzydzieści razy (począwszy od przypisu 152, s. 68, następnie: przypis 183, s. 83, przypis 205, s. 91 itd., do przypisu nr 371, s. 184).

Od strony formalnej rozprawa doktorska pani mgr Karoliny Czajkowskiej jest poprawna. Została napisana przystępnym, komunikatywnym językiem polskim i z zastosowaniem przypisów dolnych ułatwiających identyfikację cytatów i źródeł oraz numerów stron do tekstów podstawowych wewnątrz dysertacji. Autorka nie ustrzegła się jednak tu i ówdzie literówek oraz drobnych redakcyjnych, spośród których podam dwa

przykłady: nazwisko muzykologa i polonisty Grzegorza Piotrowskiego, kulturoznawcy z Uniwersytetu Gdańskiego i piosenkarza, zostało zmienione na: Piotrowicz (s. 9, ale już w przypisach 4 i 6 na tej samej stronie jest podane w prawidłowej formie) i Piotrkowski (pozycja 38 w bibliografii, s. 192).

I jeszcze dwie uwagi i dopowiedzenia. Na stronie 183 pojawiło się zdanie: „Po wydaniu płyty zespół zerwał współpracę z Pawłem Kuczyńskim i zaangażował nowego basistę, Leszka Biolika”. Otóż tak nie było – to poprzedni muzyk zdecydowanie zerwał artystyczne i koleżeńskie więzi z Ciechowskim, a kiedy ten mu zaproponował powrót do formacji, ten jednoznacznie i stanowczo odmówił, podczas gdy pozostali dwaj – gitarzysta i perkusista dali się namówić liderowi na ponowne wspólne granie. Przy okazji warto odnotować fakt, iż Paweł Kuczyński to wybitny basista, który bije na głowę Biolika, mimo że ten jest świetnym instrumentalistą.

A druga sprawa – jest rzeczą interesującą, że warszawska grupa Fonetyka opublikowała płytę z wierszami autora *Telefonów*, do której napisała muzykę – album nosił tytuł *Ciechowski* i został wydany 4 listopada 2016 roku nakładem wytwórni Varsovia Lab, której właścicielem jest Przemysław Wałczuk, wokalista zespołu Fonetyka. Stworzenie kompozycji muzycznych do tekstów wierszy z tomiku *Wokół niej* wydanego w 1996 roku odbyło się za zgodą Anny Skrobiszewskiej, wdowy po autorze *Prośby do następcy*. W nagraniu materiału wystąpiła gościnnie w charakterze wokalistki Hela Ciechowska, córka muzyka. Wałczuk wybrał dziewięć liryków, które zmodyfikował na potrzeby muzyczne, wprowadzając refreny tworzone zwykle z ostatnich wersów poszczególnych wierszy. Sądzę, że dobrze by było zamieścić te informacje w tezie doktorskiej, a także je rozbudować – jako ważny wątek rozdziału piątego pod tytułem *Wiersze a piosenki* (s. 169–181). Przy okazji warto odnotować, że w spisie treści zawarto błędne oznaczenia stron (rozdział drugi zaczyna się od strony 43, podano zaś, iż od strony 41, itd.).

Chciałbym zgłosić jeszcze jedno uzupełnienie – niedawno ukazał się ważny artykuł Małgorzaty Woźniak pt. *Kombinat a wspólnota* („Tekstualia” 2023, nr 1 (72), s. 59–70) – myślę, że przy kolejnym etapie – pracy nad przygotowaniem doktoratu do publikacji w

formie książki, na co z pewnością to studium zasługuje, może to być znakomita pozycja do wykorzystania jako ważny kontekst badawczy.

Ważną zaletą rozprawy jest staranna kompozycja, precyzja wywodu, panowanie nad dyskursem tego rodzaju studiów. Warto w tym miejscu podkreślić fakt, że bardzo dobrze „pracują” w analitycznych zabiegach Karoliny Czajkowskiej i przynoszą nader owocne efekty takie kategorie, jak oniryzm oraz erotyzm. Składają się one na pomysłowe klucze interpretacyjne, które są dużym atutem studium.

Recenzowana rozprawa wskazuje na opanowanie przez mgr Karolinę Czajkowską warsztatu filolożki polonistki, zarówno w szczegółach, widocznych w wielu partiach dysertacji, jak i całościowym podejściu do badania opisywanego fenomenu kulturowego. Teza doktorska bydgoskiej adeptki wiedzy humanistycznej jest efektem szerokiego i nowoczesnego spojrzenia na zagadnienia związane z gatunkiem popularnej piosenki. To z całą pewnością wartościowe osiągnięcie naukowe.

Biorąc pod uwagę wszystkie walory rozprawy doktorskiej pani mgr Karoliny Czajkowskiej, pod tytułem *Tekściarz czy poeta piosenki? Ewolucja twórczości Grzegorza Ciechowskiego na podstawie tekstów piosenek z lat 80. XX.*, napisanej pod kierunkiem dr. hab. Marka Kurkiewicza, prof. UKW, nie mam wątpliwości, że spełnia ona wymogi Art. 187 Ustawy z 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Wniosuję zatem o dopuszczenie pani mgr Karoliny Czajkowskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Paul Fawst